

HLADNA VOJNA – do 1990

HLADNA VOJNA : je vmesno stanje ko ni ne vojne ne miru □ je obdobje stalne napetosti med silama

Označuje obdobje stalnih ideoloških napetosti med obema pglavitnima blokoma z različno gospodarsko in družbeno usmeritvijo, spremljajo jo pa lokalni spopadi in oboroževalna tekma

- zaveziki si med vojno ne zaupajo, po vojni pa, nesoglasja prerastejo v spore
- ZDA je zagovarjala uveljavitev liberalne svetovne gospodarske ureditve, SZ pa zagotovitve miru z uvedbo hegemonije
- SZ se je po koncu vojne pričela pripravljati, da na podlagi sporazuma uveljavi svoj vpliv v vzhodni evropi □želi ustanoviti na zahodni meji prijateljske satelitske države – pri poljski pa se zatakne; ustoličenje prosovjetskega lublinskega komiteja in izključitev poljske vlade sta prva napoved hladne vojne
- Nerešeno nemško vprašanje pa je preizkusni kamen za merjenje moči bivših zaveznikov
- Na območjih, kjer so se interesi najbolj križali so nastali spori, ki so preraščali v lokalne vojne, globalnega spopada pa ni bilo zaradi strahu pred splošnim uničenjem □ vzpostavljeno je bilo vojaško ravnotežje, ki ga je spremljala oboroževalna

tekma

- RAZLOGI ZA VOJNO:

1. ideološki: kot reakcija na širjenje socializma in sovjetskega vpliva □ zahodne države se združujejo, da bi ta vpliv preprečile

2. čas dekolonizacije, ki je naravnani proti demokraciji zahodnih držav (kolonialne metropole) – afriška osvobodilna gibanja so socialistično usmerjena □ boj osvobojenih afriških ozemelj proti zahodnim državam

- Hladna vojna zajame kmalu ves svet □ lokalne vojne, kjer se križajo interesi velesil
- Med blokoma poteka oboroževalna tekma ZDA- atomska bomba, potem jo naredi še SZ. ZDA nadaljuje z vodikovo bombo, naredi jo še SZ,...
- Vojna je sprva planetarna, kasneje pa se prenese še v vesolje: SZ pošlje prvo vesoljsko ladjo v vesolje- sputnik, potem še ZDA, SZ pošlje človeka v vesolje- gagarin, potem še ZDA
- Do 3.sv. vojne ne pride, ker se državi zavedata, da sta enako močni in meta močno orožje
- **ŽELEZNA ZAVESA** = (od szczecina ob baltiku na pojskem do trsta ob jadarnu) s tem pojmom je Churchill poimenoval ločnico med meščansko parlamentarno demokracijo zahodne evrope (zahodni blok) in komunističnimi enopartijskimi, totalitarnimi režimi v nekdanji SZ (vzhodni blok). SZ ga je obtožila, da izziva vojno.

TRUMANOVA DOKTRINA IN MARSHALLOV NAČRT:

- po sovjetskem vzoru so nastale države ljudske demokracije (jugoslavija, romunija, albanija, bolgarija, češkoslovaška, madžarska, poljska in vzhodna nemčija) □ podobna usoda je grozila grčiji in turčiji □ zato l. 1947 zaprosita ZDA za denarno pomoč, da bi se branile komunizma
- TRUMAN na to odgovori z izdelanim načrtom, ki je zagotavljal vojaško in politično zavarovanje zahodne demokracije in ameriškega vpliva v evropi. – na turčijo in grčijo gledajo kot na most proti vzhodu, pa tui najbolj ogorženi državi zato dobita prvi pomoč □ truman odobri pomoč. Ponudi pa tudi pomoč vsem državam, ki se počutijo ogroženo od komunizma = 1. PROTIKOMUNISTIČNA IZJAVA
- Podlaga za ustanovitev MARSHALLOVEGA NAČRTA je razširjena različica trumanove doktrine □ z njim ZDA ponuja realne finančne naložbe v gospodarstvo in pomoč v blagu vsem evropskim državam, ki jih je ogrožal komunizem – v zameno morajo države ohraniti meščansko demokracijo.
- Jugoslavija to pomoč sprjme šele ko se spre z inform birojem

INFORMBIRO:

- SZ l. 1947 na Trumanovo doktrino in Marshallov načrt odgovori z ustanovitvijo informacijskega biroja komunističnih in delavskih partij = INFORMBIROJA
 - z njim želi okrepiti nadzor in usklajevanje nad svojim taborom
- Sedež je v BEOGRADU. ZAKAJ? zato, ker Stalin želi boljši nadzor nad neposlušno Jugoslavijo
- □ pride do spora med Stalinom in Titom = ta prinese prekinitev odnosov med Jugoslavij in vzhodnim blokom
 1. Jugoslavija vztraja pri enakovrednem odnosu med SZ in njo (Stalin pa želi socialistični blok držav urediti po hegemonističnem načelu – prevlada SZ; sovjetski socializem)
 2. Tito si ne želi podrediti Stalinu
- kot reakcija na Marshallov načrt pa SZ ustanovi SEV = svet za vzajemno gospodarsko pomoč □ komunističnim državam ponudi tehnično in denarno pomoč
- SZ omejuje suverenost držav znotraj vzhodnega bloka
 - KAKO OMEJUJE SUVERENOST:
 - omejuje notranjo in zunanjo politiko
 - po sovjetskem vzoru morajo države izvajati NACIONALIZACIJO in KOLEKTIVIZACIJO (kmetje zemljo vključujejo v ZADRUGE = skrbijo za razdeljevanje pridelka)
 - uvedba enopartijskega sistema
 - poskusi demokracije so krvavo zadušeni

ZVEZA NATO:

- ni prva vojaška zveza
- je reakcija ZDA na ustanovitev socialističnega bloka (zaradi sprememb v vzhodni Evropi, zapletov z upravljanjem Berlina ter zaostretev tržaškega in avstrijskega vprašanja) = politika obkoljevanja SZ in njenih zaveznic □ nastajanje vojaško – političnih paktov
- 1949 se sestanejo predstavniki ZDA + KANADE + zahodnih držav in ustanovijo severno atlantsko zvezo = NATO
 - članice se obvežejo v medsebojno pomoč v primeru napada
- Sedež: prvo Pariz potem ko pa Francija odstopi pa sedež postane v Bruslju
- Odgovor SZ na NATO je povezava SZ z Poljsko, Češko – Slovaško, Romunijo, Bolgarijo, Albanijo, Madžarsko in Vzhodno Nemčijo v VARŠAVSKI PAKT 1955
- Zahodni svet je ustanovil še nekaj paktov (Anzus, Cento, Seato in Rio pakt)

Gospodarsko povezovanje na ZAHODU:

- l. 1951 6 držav (Nizozemska, Belgija, Luksemburg, Francija, ZRN, Italija) ustanovi evropsko skupnost za premog in jeklo
- omenjenih 6 držav podpiše RIMSKE SPORAZUME in s tem je uradno ustanovljena evropska gospodarska skupnost – EGS □ članice se zavežejo, da bodo ustvarile skupno tržišče za prebivalce držav
- VB je do EGS skeptična zato ustanovi EFTA kot proti utež EGS □ vendar ta ne zaživi kot EGS, VB se kasneje učlani v EGS
- EGS se širi, vključijo se še ostale države (Španija, Grčija, Irska, ...)

KRIZNA ŽARIŠČA V EVROPI

- čeprav je bila hladna vojna, stanje ko ni ne vojne ne miru, so se na križišču interesov velesil nastajali oboroženi spopadi □ v evropi 3 ; končajo se brez vojaških posredovanj – mirno

1. NEMŠKO VPRAŠANJE:

- zavezniki si niso enotni – želijo državo, ki bo izpolnila pogoje mirovne pogodbe in ki ne bo ogrožala svojih sosednjih držav
- zato na jaltski konferenci razdelijo nemčijo na 4 okupacijske cone (ZDA, SZ, VB in Francija)
- berlin je prav tako razdeljen na 4 okupacijske cone : ZDA, VB, SZ in Francija in dobi poseben status
 - zahodni zavezniki s eodločijo svoje okupacijske cone združiti v GOSPODARSKO in POLITIČNO enoto, ki bo postopoma postala enotna nemška država
 - oblikujejo parlamentarno oblast (gospodarstvo vodijo nemci sami – zahodni del berlina se krepí s pomočjo maršalovega načrta)
- še preden sta ustanovljeni dve nemčiji izbruhne I. 1948 PRVA BERLINSKA KRIZA (kot odgovor na povezovanje zahodnih zaveznikov): sovjetska vojska je zaprla vse dohode do zahodnega berlina, zaradi protesta ker so zahodni zavezniki zamenjali valuto jo zamenjajo tudi sovjeti.
 - sovjeti želijo doseči prisilo v popuščanje zahodnih zaveznikov, vendar zahodni zavezniki 15 mesecev oskrbujejo berlin z ZRAČNIM MOSTOM
 - POSLEDICA : še tesnejša povezava zahodnega berlina z zahodnimi zavezniki
- nesoglasja med SZ in zahodnimi zavezniki pripelje do nastanka ločenih nemčij
 - postopoma se oblikujeta 2 državi : (1949)
 - ZRN – zvezna republika nemška (zahod – fr, ZDA in VB) – parlamentarna demokracija in kapitalistična (tržna oblika gospodarstva – gospodarski čudež ; bela tehnika, avtomobili – ves denar usmerjajo v potrošniško družbo)
 - NDR – nemška demokratična republika (vzhod – SZ) – komunistična, v lasti države – slab standard ; razvijajo plansko gospodarstvo – težka industrija (cenzura tiska, kultura pod nadzorom partije)
- te 3 državi sta glavni protagonistki preko katerih je potekala stalna napetost hladne vojne
- vzhodni nemci bežijo v zahodno nemčijo (zaradi slabega standarda), zato sovjetska vojska I. 1953 zapre mejo in nemci poskušajo priti v zahodno nemčijo prek berlina □ zato začnejo oblasti NDR I. 1961 graditi zid na razmejitveni črti □ BERLINSKI ZID – 2. BERLINSKA KRIZA : z njim nameravajo preprečiti pobeg iz države, komunikacije z zahodnim delom,...
 - porušijo ga I. 1989 ko pride do rešitve nemškega vprašanja in začetka konca hladne vojne

2. TRŽAŠKO VPRAŠANJE:

- trst je najjužnejša točka železne zavese in hkrati pristanišče najbližje osrčju evrope, ki je pod kontrolo tita – prosovjetski način
- jugoslovanska zasedba slovenskega in hrvaškega ozemlja, ki ga je italij adobila po raapalski pogodbi pa sproži reakcijo ZDA in VB
 - jugoslovanska vojska se mora umakniti
 - julijsko krajino razdelijo na 2 coní po morganovi liniji (ameriški general) :
 1. cona A : ki je pod britansko – ameriško vojaško upravo (trst, gorica + pulj)
 2. cona B : ki je pod upravo jugoslovanske armade (istra, kras)
- I. 1947 je podpisana mirovna pogodba z italijo □ jugoslavija s tem pridobi večji del spornega ozemlja: dobi cono B, od cone A pakras, vipavsko dolino, gorico, soko dolino do bovca, brda in breginjski kot
 - italij apa kanalsko dolino, beneško slovenijo in gorico
- NE rešijo pa spora o trstu, zaradi njegovega strateškega položaja, pristanišča, morja,...
- jugoslavija predlaga priključitev trsta k državi, vendar se zahodni zavezniki ne strinjajo

- za trst ustanovijo SVOBODNO TRŽAŠKO OZEMLJE – STO , ki ga razdelijo na 2 con:
 1. cona A: trst z okolico, ki je pod upravo britansko – ameriške upravo
 2. cona B: slovenska in hrvaška obala do novigrada pod jugoslovansko upravo
 - STO naj bi bil tamponska državica med italijo in jugoslavijo. Kasneje naj bi prišla pod OZN
 - STO ne zaživi, kasneje je pravo vojno žarišče
- I. 1953 podpišejo LONDONSKI MEMORANDUM o soglasju □ cona A je bila priključena italiji; cona B pa jugoslaviji
 - ZAKAJ? Zavezniki so na strani italije, saj se bojijo širjenja kapitalizma in komunizma – želijo ustaviti širjenje tega naprej od trsta
 - z memorandumom je slovenski manjšini zagotovljena narodna enakopravnost z italijani
- italijani imajo sprva to mejo kot demarkacijsko – zgolj kot razmejitveno črto in ni državna ; zato zahtevajo ureditev □ OSIMSKI SPORAZUM (demarkacijska črta postane državna meja)
- 3. **AVSTRIJSKO VPRAŠANJE:**
 - tako kot nemčija je tudi avstrija razdeljena na 4 okupacijske cone
 - zahodni zavezniki in vzhod jo želi zase, zato pogajanja potekajo 10 let □ I. 1955 podpisana AVSTRIJSKA DRŽAVNA POGODBA : pogodba o neodvisni in demokratični avstriji, obveže se da se NE bo združila z nemčijo, na zahtevo SZ razglasi tudi trajno nevtralnost – suverena in nevtralna država, s **7. členom** pa se obveže da bo slovenski in hrvaški manjšini zagotovila enake pravice kot drugim avstrijskim državljanom
 - jugoslavija naknadno podpiše to pogodbo in se s tem odpove ozemeljskim zahtevam na koroškem

HLADNA VOJNA NA LOKALNIH BOJIŠČIH

- v evropi se vse rešuje po diplomatski poti, na ostalih spornih območjih pa spore rešujejo z vojaškimi spopadi : KOREJA, INDOKINA (vietnam), KUBA, LIBANON, ARABSKO – IZRAELSKO VOJNE

KOREJA:

- od I. 1910 je to japonska kolonija
- po 2. sv. vojni je S. del okupirala SZ po sklepu jaltske konference pa so mejo določili po

J. del pa ZDA	→	38. vzporedniku
---------------	---	-----------------
- SZ in ZDA se dogovorita, da je okupacija začasna in da bodo v 5 letih izvedli demokratične volitve pod nadzorom OZN in se bosta dela združila (volitve le v južnem delu)
- I. 1948 sta ustanovljeni 2 državi : SEVERNA KOREJA (SZ) – komunizem ; SZ priznava le KIM IL SUNGOV način
 - JUŽNA KOREJA (ZDA in zato sprejeta v OZN) – demokracija – velik vzpon, OZN priznava le proameriško oblast
- na 38. vzporedniku se ves čas vrstijo manjši spopadi □ 25.6.1950 se manjši spopad razvije v KOREJSKO VOJNO – na začetku je S. Koreja vojska uspešna; zasede seul
- varnostni svet OZN razglasi S: Korejo za napadalko in oblikuje vojsko OZN pod vodstvom MC ARTHURA (na pobudo ZDA; zato ker je večina vojakov američanov), ki izvede proti napad
 - vojska zasede veliko korejskega ozemlja in se približajo kitajski meji (mc arthur odpove zvestobo ZDA in želi napasti kitajsko – odstavljen), zato se na strani S. Koreje vključi tudi kitajska = posledica je dolga, krvava vojna, ki se konča neodločeno

- meja je ob koncu vojne še enaka – 38. vzporednik; S. del : socialističen, reven, terorizem, komunizem
J: del : ZDA ga denarno podpre – hitra gospodarska rast, ni politične svobode, a režim dopušča gospodarsko svobodo
- v vojni je bilo veliko žrtev, poligon za preizkušanje novih orožij (napalm, mig 15)
- kljub posredovanju OZN je korejsko vprašanje ostalo nerešeno

VIETNAMSKA VOJNA:

- kolonialna sila je francija □ francozi se po 2. sv. vojni želijo vrniti, vendar je v vietnamu ustanovljena DEMOKRATIČNA REPUBLIKA VIETNAM, ki jo vodi ho ši minh □ zaradi neuspešnih pogajanj se Francija zaplete v vojno z VIETKONGOVCI – uporniško gibanje (francozi so poraženi)
- l. 1954 na ženevski konferenci je vietnam razdeljen na 2 dela:
 1. SEVER – demokratična republika vietnam ; komunizem meja poteka po
 2. JUG – republika vietnam, s pomočjo ZDA zavlada DIEN 17. vzporedniku
(proti njemu so vietkongovci)
- vojna se zares začne l. 1964 z napadom na 2 ameriška rušilca □ INCIDENT V TONKINŠKEM ZALIVU : predsednik johnson ukaže bombardiranje S. vietnama – vplet ZDA v vojno (utemeljuje jo kot vojno proti širjenju komunizma)
- vojna se širi v kambodžo in laos = zato, da bi se prekinilo oskrbovanje SZ, ZDA posreduje
- v ZDA so množični protesti – hipiji, črnska gibanja
- l. 1968 se ZDA prične pogajati o miru v vietnamu □ ko začnejo zapuščati vietnam, so dane možnosti za sporazum
□ podpisan l. 1973 ko ZDA in S: Vietnam podpišeta listino v Parizu
- l. 1976 se oba vietnama združita v SOCIALISTIČNO REPUBLIKO VIETNAM , kar indokini ne prinese miru

KUBANSKA VOJNA:

- do konca 19. st je to španska kolonija
- pride do špansko – ameriške vojne – američani zasedejo kubo (vojaška oporišča)
□ v času ameriške nadvlade kuba doživlja revščino, krizo, revolucijo
□ kubi vlada proameriški general F. BATISTA = doživlja neodobranja, zato revolucionarji pod vodstvom F. CASTRA izvedejo napad na vojašnico MOKADO – neuspešno
- revolucionarji v izgnanstvu v mehiki pripravljajo novo revolucijo □ gibanje 26. junij (spomin na neuspeh napad) = gverilska taktika
- 8.1.1957 Castro vkoraka v havano □ Castro premaga Batisto, ker jih američani podcenjujejo = obdobje komunizma - Castro se poveže s SZ
- Kuba postane otok v ameriški interesni sferi = KUBANSKA KRIZA (ZDA jo želi rešiti s pomočjo CIE, pa z organizacijo protikomunističnih skupin (gverilske), s sabotažami, pripravlja invazijo sestavljenih enot iz protikomunistične kubanske migracije)
□ nič ne uspe, Castrova vojska razbije invazijske enote
- fanatizem
□ ZDA preide na novo tehniko – GOSPODARSKA BLOKADA : kuba živi od izvoza sladkorja, zato pokliče na pomoč SZ = ta izkoristi situacijo in kubo spremeni v vojaško oporišče
- l. 1962 SZ prenese vojaško opremo na kubo in montira rakete – nevarnost za ZDA ; zato dokončna pomorska blokada kube (na kubo pa potujejo ladje z jedrskim orožjem)
- Sledi huda politična kriza, prvič po 2. sv. vojni je grozila jedrska vojna
- Sledi pričetek diplomacije med KENNEDYEM in N. HRUŠČEVOM (odpokliče ladje z jedrskim orožjem, ko ZDA zagotovi da ne bodo napadle kube – sledi tudi demontaža oporišč)

- □ sili se odločita vzpostaviti neposredno linijo Moskva – Washington = RDEČI TELEFON (zmanjšanje možnosti jedrskega napada in preprečili nesporazume)

KUBANSKA KRIZA IMA POMEMBNE POSLEDICE:

- ostane komunistična država
- kriza pripomore k popuščanju ZDA in SZ □ pripravljene na pogovor o omejitvi orožja
- prepričanje, da uporaba jedrskega orožja proti komunizmu ni potrebna

BLIŽNJE VZHODNA KRIZA:

- kolonialna sila je VB
- l. 1947 jo razdelijo na arabski in židovski del □ ko VB odide ustanovijo židovsko državo IZRAEL
 - meje niso določene
 - že naslednji dan se med izraelci in arabski (Sirija, Libanon, Jordanija, Egipt zaradi solidarnosti z arabski) začnejo spopadi - izrael je uspešen in zasede večino ozemlja, ki ga je OZN predvidel za palestinke
 - = palestina postane eno trajnih svetovnih vojnih žarišč, kjer se križajo interesi velesil (izraelce podpirajo ZDA in SZ ; arabce pa VB – kasneje se obrne in izraelce podpirajo ZDA in VB ; arabce pa SZ)
 - posledica bojev je množičen beg palestinke z ozemlja

SUEŠKA KRIZA L. 1956 :

vojna povzroči britansko – francosko intervencijo zaradi egiptovskega podržavljenja sueškega prekopa. Napadalcem se pridruži tudi izrael, ki je hotel izkoristiti položaj največjega nasprotnika egipta.

□ zaradi pritiska ZDa in SZ se morajo umakniti, tudi OZN uspešno posreduje

VOJNA I. 1967:

Egipt izžene OZN in zapre vhod v Akabanski zaliv. Izraelci zato napadejo Egipt, Sirijo in Jordanijo. Zasedejo sinajski polotok, Golanski planoti in razdeljeni Jeruzalem med palestinke in izraelce.

□ ker jih podpira ZDA osvobojen ozemlja lahko obdržijo, posredovanje OZN je neuspešno

VOJNA L. 1973:

Egipt in Sirija napadeta izrael □ po tednu bojev izrael zmaga ; boji so prekinjeni na zahtevo OZN □ izrael se umakne z sinaja

l. 1979 je podpisan mirovni sporazum v Camp Davidu : **izrael – egipt**

l. 1993 pogajanja o rešitvi palestinskega vprašanja : **PLO** (palestinska osvobodilna organizacija pod vodstvom Jasserja Arafata) **in izrael** / pod pokroviteljstvom ZDA

vprašanje pa je kljub pogajanjem še vedno nerešeno

- ob koncu 2. sv. vojne so se v nekdanjih evropskih kolonijah v AZIJI in AFRIKI pojavila močna osvobodilna gibanja
 - osvobajanje kolonij = DEKOLONIZACIJA
 - različni načini:
 1. VB v glavnem dopušča miren način (mirno osvobajanje), pri čemer pa je poskušala kolonije obdržati politično in gospodarsko povezane v britanski skupnosti narodov (common wealth of nations) = NEOKOLONIZACIJA – ko proces, ko poskušamo obdržati svoje interese
 2. Francoske kolonije se sprva upirajo z orožjem □ potem pa spremenijo svojo politiko in se zgledujejo po VB
 - po 2. sv. vojni so se zelo hitro osvobodijo azijske kolonije
 - 60. leta so bila v znamenju osvobajanj afriških kolonij
 - Postopoma z osvobajanjem kolonij nastaja 3 svet □ ekonomsko ne razvit, nestabilni politični sistemi, etnični spopadi,...
- da bi te države preživele so bile prisiljene v medsebojno povezovanje in predvsem na pobudo Tita in Naserja so države 3 sveta l. 1995 postavile temelje gibanja NEUVRŠČENIH = ker se ne opredelijo ne za zahod ne za vzhod

Prizadevajo si za mir in sožitje med narodi, za gospodarsko sodelovanje med članicami, ...

Nasprotujejo jedrskemu oboroževanju in zagovarjajo protikolonialni

boj

(na začetku gibanje šteje samo 3 države, kasneje pa 120)

POMEN: med obema blokoma gibanje blaži napetost

- vmes razpade, končno pa razpade konec 90 let
- 1. konferenca v beogradu l. 1961